

Nr 94

Av herr **Osvald**, om anslag till nybyggnad för institutionen för växtbiologi och limnologi vid universitetet i Uppsala.

I bil. 29 till årets statsverksproposition äskas bl. a. ett anslag på 100 000 kronor till nybyggnad för zoofysiologiska institutionen vid Uppsala universitet. Däremot äskas icke medel för nybyggnad för institutionerna för växtbiologi och limnologi. Sistnämnda institutionsbygge har emellertid såväl av universitetsmyndigheterna som av andra myndigheter och av utredningar betecknats som synnerligen angeläget.

Sälunda erinrade naturvetenskapliga forskningskommittén i sitt år 1945 avgivna betänkande om

1) att växtbiologiska institutionens dåvarande prefekt, prof. R. Sernander, redan 1929 meddelade, att "det står alldeles tydligt, att växtbiologiska institutionen redan tidigt under den kommande tioårsperioden måste utvidgas och skaffa sig nya utrymmen",

2) att större akademiska konsistoriet i sin 1936 till kungl. byggnadsstyrelsen avlämnade femårsplan för nybyggnader på grundval av en av nuvarande prefekten, professor G. E. Du Rietz, inlämnad utredning upptog "tillbyggnader till den växtbiologiska institutionen" som ett av de "tvenne krav på nybyggnader, som likaledes äro starkt grundade" inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen (det andra av de båda kraven var "nybyggnader för meteorologiska institutionen"),

3) att kungl. byggnadsstyrelsen i sin våren 1938 till universitetet avlämnade "Utredning angående byggnadsplan för Uppsala universitet" fastslog, att växtbiologiska institutionens byggnad "är så otillräcklig, att anskaffandet av ökat utrymme åt denna institution torde vara en av universitetets mest trängande lokalfrågor".

Naturvetenskapliga forskningskommittén upptog växtbiologiska institutionens nybyggnad på första platsen inom "grupp 1 för synnerligen angelägna och brådskande fall" och anförde:

Institutionen är synnerligen trångbodd med hänsyn tagen till forskarnas antal och till behoven av utrymme för samlingar och dylikt. Det arbete, som utföres inom denna institution, vilken är den enda i sitt slag inom landet, är av mycket stort värde, och bland annat har ett mycket betydande antal forskare här fått sin utbildning och ett stort antal doktorsavhandlingar presterats. Lokalerna äro nu utnyttjade till bristningsgränsen, och en avsevärd förbättring av arbetsmöjligheterna måste enligt kommitténs mening med det allra snaraste åstadkommas.

Såsom framgår av professor Du Rietz' framställning, har förslag till nybyggnad upptagits i byggnadsstyrelsens grupp 5 och denna förutsatts utförd 1941—42, fastän krigsutbrottet hindrade planernas fullföljande. Sedan dess ha utrymmesförhållandena på institutionen ytterligare försämrats.

Kommittén föreslår därför, att ny byggnad ev. tillbyggnad för växtbiologiska institutionen uppföres i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag av 1938 samt att denna nybyggnad så snart som möjligt bringas till utförande. Kostnaderna torde på grund av prisstegringarna nu böra beräknas till cirka 450 000 kronor.

Först efter detta förslag upptog naturvetenskapliga forskningskommittén de nybyggnader för de meteorologiska, kemiska och fysiska institutionerna, som senare skjutits fram före växtbiologiska institutionens nybyggnad och som nu utförts. Och först inom "grupp 2 för sådana fall, som äro att anse som starkt motiverade, men vilka dock böra stå tillbaka för byggnadsönskemålen inom grupp 1" upptog forskningskommittén den nybyggnad för geologisk-mineralogiska och geografiska institutionerna, som nu har skjutits fram före växtbiologiska institutionens nybyggnad och är på väg att bringas till utförande före denna. Någon zoofysiologisk institution nämndes inte alls.

I "1948 års förslag till generalplan för utbyggande av Uppsala universitet utarbetat inom kungl. byggnadsstyrelsen" upptogs "Tillbyggnad av institutionsbyggnaden för växtbiologi", inom vilken under en övergångsperiod utrymme skall beredas jämväl för ämnet limnologi, på 7:e platsen närmast efter "Om- och tillbyggnad av institutionsbyggnaden för fysik" och närmast före "Institutionsbyggnad för mineralogi, geologi och geografi". "Vid uppgörandet av denna förteckning har byggnadsstyrelsen i stort sett följt de uppgifter om angelägenhetsgraden, som kanslersämbetet för rikets universitet lämnat i ett av styrelsen från ämbetet begärt yttrande över en av universitetet år 1946 gjord hemställan till byggnadsstyrelsen om upptagande av utredning rörande vissa byggnadsfrågor." Matematisk-naturvetenskapliga sektionen hade den 28 april 1949 bestämt sig för samma ordningsföljd.

Samma uppfattning har universitetsmyndigheterna sedermera vid flera tillfällen givit uttryck åt. Sålunda anförde matematisk-naturvetenskapliga institutionen den 7 juni 1950: "Sektionen är livligt medveten om det stora behovet av nybyggnader för båda de anförda institutionskomplexen och har vid upprepade tidigare tillfällen framfört denna uppfattning. Samtidigt har sektionen dock ansett fullbordandet av en ny byggnad för den växtbiologiska institutionen vara angelägnare än nybyggnaden för geografi-geologi."

Och 1945 års universitetsberedning fann det i sitt år 1951 avgivna betänkande VI (s. 176) "ytterst angeläget, att växtbiologiska institutionens byggnadsfråga, som nu varit brännande i mer än 15 år, snarast

får en tillfredsställande lösning i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag”.

Av olika anledningar har emellertid andra institutionsbyggen skjutits i förgrunden, fastän matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid flera tillfällen upprepat sin här förut återgivna mening. Och nu har som inledningsvis nämnts även nybyggnad för zoofysiologiska institutionen satts före, ehuru denna nybyggnad först år 1954 upptogs i sektionens riksdagspetita. Det kan icke vara rimligt, att en så viktig fråga som ordningsföljden mellan de olika institutionsbyggena avgöres stick i stäv mot sektionens så gott som enhälliga mening, och det kan allra minst vara rimligt, att det under så många år uppskjutna nybygget för växtbiologiska institutionen ännu en gång skjutes åt sidan till förmån för nya intressen. Om arbetsförhållandena vid växtbiologiska institutionen har professor Du Rietz i en promemoria till matematisk-naturvetenskapliga sektionen anfört bl. a. följande:

Åhörarantalet på de elementära föreläsningarna i växtbiologi har under det sista årtiondet mer än fördubblats. Föreläsningssalen är nu i hög grad otillräcklig, och bristen på frisk luft under föreläsningarna är ett allvarligt problem. De demonstrationer av institutionens samlingar, som förr utgjorde ett väsentligt moment i föreläsningarna, ha måst alltmer inskränkas, därför att samlingarna måst magasineras på svåråtkomligt och svåröverskådligt sätt. Icke minst den elementära undervisningen i växtbiologi, som utgör en obligatorisk del av botanikundervisningen för fil. kand.- och ämbetsexamen, blir i hög grad lidande på den stegrade utrymmesbristen. Intresserade unga studenter, som önska arbetsplatser för specialundersökningar för högre botanikbetyg i fil. kand.- och ämbetsexamen, kunna numera endast i undantagsfall beredas plats.

Detsamma gäller i allt större utsträckning licentiander och doktorander. Antalet arbetsplatser för sådana är numera i hög grad otillräckligt, och för licentiandernas och doktorandernas arbetsmaterial och apparatutrustning finnes icke tillräcklig plats i de av institutionens samlingar och bibliotek överfulla arbetsrummen.

Även institutionens docenter arbeta under högst otillfredsställande förhållanden i av samlingar och böcker belamrade arbetsrum och utan möjligheter att få plats med en nutida krav motsvarande apparatutrustning. Flera av docenterna måste förlägga en stor del av sitt arbete till sina hem. — — — —

Den nästan fullständiga frånvaron av tidsenliga laboratorier för kemiska analyser och för odlingar utgör ett för varje år alltmer kännbart hinder för forskning och undervisning. Viktiga och aktuella växtbiologiska arbetsuppgifter måste därigenom helt ställas på framtiden. Det enda mörkrummet, i källaren, är högst otillräckligt och hälsovådligt.

Frånvaron av tillräckliga utrymmen för de samlingar, som utgöra en av de oundgängliga grundvalarna icke endast för undervisningen utan även för forskningen inom växtbiologien, gör det numera omöjligt att hålla dessa samlingar i sådan ordning att deras utnyttjande kan ske

utan orimlig tidsförlust. De måste nu magasineras splittrat och oöver-skådligt, där det finns en möjlighet att få in dem i de högst otillräckliga skåpen. Omhändertagandet och magasinandet av nytillkommet material fordrar — i den mån det nya inte måste ligga kvar i de lårar vari det anlänt — synnerligen omfattande och tidsödande omflyttningar för att till det yttersta pressa ihop det som förut finns.

Lika förtvivlat är läget beträffande institutionens bibliotek. Detta måste splittras över hela institutionen, icke efter lättåtkomlighetssynpunkter utan efter möjligheterna att placera in bokhyllor i de av skåp och arbetsbord till det yttersta belamrade rummen. Viktiga och ofta behövliga tidskriftsserier måste ställas upp högst uppe under taket, åtkomliga endast efter framskaffande av stegar. Delar av biblioteket måste alltjämt ligga magasinerade i travar i skåp i källaren. — — —

Även de övriga sidorna av institutionens praktiska drift måste ske under högst otillfredsställande och delvis hälsovådliga förhållanden. Förste assistenten måste arbeta i ett källarrum. Amanuenserna måste tränga ihop sig i biblioteket i en för liten luftvolym och med otillräckliga arbetsutrymmen. För ett rationellt ordnande av institutionens arkiv saknas tillräckliga utrymmen. Kanslibiträdets expedition, där en stor del av den övriga personalens telefonsamtal måste föras och där vanligen även andra personer måste vistas, är dåligt ventilerat och får aldrig in en solstråle under arbetstiden.

Prefekten förfogar för sina prefektgöromål, sitt övriga administrativa arbete och sin forskning endast över ett $4 \times 5 \times 3,25$ m stort rum på nordsidan av huset, till övermått belamrat med bokhyllor, skåp och arbetsbord och med en trots många reparationsförsök tidvis alltjämt hälsovådlig tillströmning av rökgaser genom det otillfredsställande ventilationssystemet. En flyttning till annan del av huset är av många skäl omöjlig. Hyllor, skåpöversidor och bord äro fyllda av ofta meterhöga travar av böcker och papper, för vilka avlastningsutrymmen saknas. Det tillfälliga inplacerandet av ett nytt boklån är alltid ett stort problem. Frånvaron av varje för prefektens forskning reserverat bordsutrymme och omöjligheten att bereda plats för ett sådant är ett svårt hinder för forskningen.

Ehuru växtbiologi icke är ett självständigt examensämne i fil. kand- och fil. ämbetsexamen, är en icke obetydlig del av den för betyg i botanik i dessa examina obligatoriska undervisningen förlagd till växtbiologiska institutionen. För lärarutbildningen är det sålunda synnerligen angeläget, att en nybyggnad för växtbiologiska institutionen snarast kommer till stånd. Detsamma gäller även för den växtbiologiska grundforskningen, för växtbiologiens tillämpning i vårt lands botaniska museer och botaniska trädgårdar, för dess tillämpning i svensk skogsforskning, skogsundervisning och skogsskötsel, inom svensk och internationell lantbruksforskning, i limnologi, limnothalassologi och vattenvård, i den biologiska kvartärgeologien och i svenskt naturskydd.

Enligt den år 1948 uppgjorda generalplanen för utbyggande av Uppsala universitet skulle tillbyggnaden till växtbiologiska institutionen även inrymma lokaler för limnologiska institutionen. I avvaktan härpå inrym-

des limnologien i förutvarande meteorologiska institutionen. Det var från början uppenbart, att de här disponibla utrymmena icke kunde motsvara behovet på längre sikt.

Limnologien i Uppsala har under de gångna åren utvecklats snabbare och nått en större omfattning än man kunde ana, då institutionen tillkom, och trångboddheten är nu ett allvarligt hinder för både forskning och undervisning.

"Limnologiens nödläge i fråga om lokalbehovet", säger laborator W. Rodhe i en promemoria, "bör emellertid icke ses endast ur ämnets synpunkt. På grund av den svårartade och snabbt ökande belastning, som våra vattentillgångar genom föreningar eller regleringar av olika slag utsätts för, framstår limnologisk sakkunskap i stigande utsträckning som oundgänglig för att en rationell vattenvård skall kunna genomföras. Redan nu anlitas limnologiska institutionen för ett antal praktiska utredningar (för vattendomstol och kommunala myndigheter), men institutionen torde i fortsättningen på grund av utrymmesbrist bli tvungen att avböja flera sådana uppdrag, trots att den, tillsammans med limnologiska institutionen i Lund, ofta utgör den enda sakkunniga instansen på området. Detta är så mycket mer beklagligt som det i dylika fall ej sällan gäller frågor av stor ekonomisk och social betydelse. Med hänsyn härtill är det också olyckligt, att institutionens utbildningskapacitet, i synnerhet i fråga om personer med mera kvalificerad limnologisk skolning, under nuvarande lokalförhållanden är så ringa. Det kan bli ödesdigert för vårt lands vattenvård, om den sedan flera år tillbaka planerade och begärda nybyggnaden ytterligare uppskjutes."

I februari 1955 beslöt matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet enhälligt anhålla om att större akademiska konsistoriet i sina petita till 1956 års riksdag ville upptaga framställning om investeringsanslag till bl. a. "förberedande åtgärder för nybyggnad till växtbiologiska och limnologiska institutionerna kr. 100 000" samt "förberedande åtgärder för nybyggnad för zoofysiologiska institutionen kr. 100 000", samt att till dessa äskanden göra följande uttalanden:

Beträffande de två sistnämnda anslagen vill sektionen framhålla, att båda dessa byggnadsföretag äro av synnerligen stor vikt, varför sektionen hemställer att båda de begärda anslagen snarast beviljas. Skulle emellertid icke båda anslagen kunna beviljas vid nästkommande års riksdag, finner sektionen, att anslaget till nybyggnad för de växtbiologiska och limnologiska institutionerna bör i första hand ifrågakomma.

Under hänvisning härtill beslöt konsistoriet hemställa hos universitetskanslern om utverkande av proposition om båda de av sektionen äskade investeringsanslagen samt fann "i likhet med sektionen, att anslaget till nybyggnad för de växtbiologiska och limnologiska institutionerna bör i första hand ifrågakomma".

Universitetskanslern hemställde den 30 september 1955 "med anledning av förevarande framställningar" hos Konungen "att förslag måtte föreläggas riksdagen om beviljande av erforderliga anslag för ifrågavarande ändamål" samt anhöll samtidigt hos kungl. byggnadsstyrelsen, "att byggnadsstyrelsen ville, efter verkställande av närmare kostnadsberäkningar, med eget yttrande till Kungl Maj:t ingå med förslag i ämnet".

Byggnadsstyrelsen anförde i skrivelse till Konungen den 5 december 1955 i de här aktuella frågorna följande:

I fråga om nybyggnaden för växtbiologi och limnologi har byggnadsstyrelsen — med hänvisning även till det samråd som den 20 april 1955 ägt rum i hithörande frågor inför universitetskanslern mellan representanter för universitetet och byggnadsstyrelsen — räknat med en projektering i sådan takt, att byggnadsföretaget skulle kunna igångsättas på våren 1957. Vid sådant förhållande skulle ett belopp av 600 000 kronor bli erforderligt under budgetåret 1956/57.

De uppgivna byggnadskostnaderna för de olika arbetena föranleder från byggnadsstyrelsens sida ingen annan erinran än att för nybyggnaden för zoofysiologi hösten 1953 preliminärt beräknade 1 840 000 kronor, enligt prisläget 1955 bör upptagas till 1 900 000 kronor.

I fråga om det växtbiologiska-limnologiska nybygget gick byggnadsstyrelsen alltså ännu längre än sektionen och konsistoriet, i det den icke nöjde sig med förslaget om 100 000 kronor till "förberedande åtgärder" utan räknade med "att byggnadsföretaget skulle kunna igångsättas på våren 1957" och "vid sådant förhållande" ansåg "ett belopp av 600 000 kronor bli erforderligt under budgetåret 1956/57 — medan byggnadsstyrelsen för det zoofysiologiska nybygget, i motsats till nybyggnaderna för geografi-geologi och växtbiologi-limnologi, icke anför något anslagsbehov alls för budgetåret 1956/57, utan inskränker sig till att korrigera den för detta bygge förut beräknade totalkostnaden.

Mot bakgrunden av det händelseförlopp, varav huvuddragen nu tecknats, förefaller det egendomligt, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu äskat 100 000 kronor för förberedande åtgärder för nybyggnad för zoofysiologiska institutionen men icke någonting för institutionerna för växtbiologi och limnologi. Med hänsyn till det svåra nödläge vari dessa båda institutioner befinner sig och till de uttalanden, som gjorts av de sakkunniga instanserna, synes det angeläget, att byggnadsfrågan för ifrågavarande båda institutioner nu löses på det av kungl. byggnadsstyrelsen föreslagna sättet.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1956/57 anvisa ett belopp av 600 000 kronor för nybyggnaden för växtbiologi och limnologi vid Uppsala universitet.

Stockholm den 24 januari 1956

Hugo Osvald